

بررسی انواع نقوش روی پارچه ایرانی در دوران صفویه

علی محمود عالمی^۱، زینب عاشوری لیاولی^{۲*}

alimehmodialemi@yahoo.com

tiashuri@gmail.com

چکیده:

این پژوهش با هدف بررسی انواع نقوش روی پارچه ایرانی در دوران صفویه انجام شد. پارچه بافی با توجه به نیازهای ضروری انسان به پوشش یکی از پر اهمیت ترین صنایع در ایران، طی دوران های مختلف به شمار می رود. در این میان، عهد صفوی عصر طلایی پارچه بافی شناخته می شود. محور اصلی این پژوهش معطوف بر نقوش به کار رفته در منسوجات صفوی است که نمونه های باقی مانده از آن در موزه ها و مجموعه های شخصی نگهداری شده و تصاویر آنها در دسترس است. با استفاده از شیوه تاریخی، توصیفی، تحلیلی و گردآوری اطلاعات مورد نیاز از طریق مطالعات کتابخانه ای، و به روش اسنادی و تصویری نقش و منسوجات دوره صفویه مورد تحلیل قرار گرفت. وجود نقشمایه های منحصر به فرد در منسوجات، این عصر را از دیگر زمان ها متمایز ساخته است. تمامی آرایه های تزئینی به کار برده شده در منسوجات، به طور جداگانه مورد بررسی قرار گرفت، به گونه ای که جایگاه هر نقش در پارچه با مصارف کاربردی مشخص و بر حسب کارکردی که در پارچه ایجاد می کنند انتخاب و بررسی شده است. بر اساس یافته های بدست آمده، در عصر صفوی در مراکز بافندگی ایران، انواع پارچه نظیر ابریشم، زربفت، مخمل، طلسم، قلم کار، شال ترمه، پارچه های دولا و چندلا و ابریشم های گل برجسته تولید می شد. این پارچه ها با طرح و نقش های زیبا و بدیع، از نظر تنوع رنگی، بی همتا بود.

کلمات کلیدی: نقوش روی پارچه، انواع پارچه، منسوجات، دوران صفویه

۱- مقدمه

استفاده از پارچه به دلیل محافظت از بدن و میل به زیبایی، همواره یکی از نیازهای اساسی انسان در زندگی بوده است. مهارت و ابتکار ایرانیان در هنر بافندگی از پیشینه ای بسیار طولانی برخوردار است. دوره ی حکومت سلسله ی صفوی و قاجار یکی از مهم ترین ادوار تاریخ ایران به شمار می رود. ویژگی های زیادی باعث شده است که این حکومت در تاریخ ایران بعد از اسلام اهمیت فراوانی یابد. دوران صفویه با بهره گیری از سنت های ایران قبل از اسلام، سلسله های اسلامی و تمدن های دیگر فرهنگ و تمدن جدیدی را پایه گذاری کردند که پایه و اساس هنر و فرهنگ سلسله های بعد از آن ها قرار گرفت. دوره قاجار به عنوان آخرین دوره تاریخی ایران سنتی و سرآغاز حرکت ایران به سمت مدرنیزاسیون و غربی گرایی است که به فاصله گرفتن هرچه بیشتر نظام سیاسی- اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی- هنری و... از سنت های تاریخی ایران زمین می انجامد، حایز اهمیت است (تقی پور، ۱۳۹۴، ۲). یکی از ادوار شکوهمند هنر ایران عصر صفویه است که در همین زمان نیز نساجی و نقش پارچه در کنار دیگر هنرها دوره بالندگی خود را تجربه کرده است، دوره صفویه را عصر طلایی ایران خوانده اند، عمارت ها، نسخ خطی، قالیهای سفالینه ها، اشیای فلزی و منسوجات بر جای مانده از دوره بیش از دو قرن جوشش هنری را گواهی می دهد؛ استفاده از نقوش در پارچه های این دوره نیز قابل تأمل است؛ از سوی دیگر عصر قاجار دوران گذر میان سنت های اصیل هنر و فرهنگ ایران به سمت مدرنیسم است و بسیاری از مؤلفه های هنر ایران در این دوره دستخوش تغییر قرار

۱ - عضو هیات علمی دانشگاه مارلیک نوشهر. alimahmodialami@yahoo.com

۲ - دانشجوی کارشناسی ارشد. رشته، طراحی دوخت. ashuori65@gmail.com